

§. 18.

Múltán azok közzé az Európai nyel-
 vek közé lehet a' *Magyar nyelvet* számla-
 lalni, mellyek, valamiképen semmi más Eu-
 rópai nyelvektől nem származtak: úgy ök-
 is semmi más nyelveket nem - szültek —
 És így, szüz nyelv a' mi nyelvünk Európá-
 ban, és noha immár a' Scythiai Magyarok-
 nak Pannoniába való által költözések után
 900. esztendőnél röbber ért, és hol egy,
 hol más nemzet vágyodott egyefségére;
 még - is mindazáltal mind ekkoraig tiszta
 szüzességében meg-maradt, semmi idegen bűja
 szerellemmel meg nem engedte magát mocs-
 koltatni, és még mostis zöldellő ifjúságában
 vagyon. E' szüz nyelvnek szerelme ösztö-
 nözött engemet é jelenvaló munkátlának
 írására, még pedig olly idő után, a' midőn
 immár csak kevesbe múlt, hogy é drága
 szüznek meg eskütt ellenségei ötöt örököslen
 el nem-temették. — Minden dolognak lel-
 ke a' jó rend szokott lenni, és léheteretlen a'
 nélkülül akármit - is szerentlően folylatni.
 Annakákaért, hogy e' szüz nyelvről való
 gondolataim, annyival helyesebbek és érte-
 mesebbek legyenek, szollani fogok: 1) An-
 nak eredetéről és gyermeki állapotjáról.
 2) Más nyelvekkel való hasonlatosságáról. —
 3) Természeti tulajdonságairól, és más Eu-

répai nyelvek felett való méltóságáról. — 4) Külömbkülömbféle viszontagságairól. — 5) Azokat az akadályokat fogom elő hordani, mellyek miatt nagyobb tökéletességre nem mehetett ez a' szüz nyelv. — 6) Eszközöket fogok annak tökéletessítésére mutatni. — 7) és utóllýára, mind á józanokóságból, mind Hazánknek környülállásai-
ból meg fogom azt mutatni, hogy valamedig nemzeti nyelvünknek tökéletessítésére nem adjuk magunkat, és azt az egész Hazában közönségesse nem-teszük, sem erköltsi, sem polgári boldogtágot nem-érhetünk.

§. 19.

'A mi a' Magyar nyelvnek eredetét illeti, arról sokféle módon gondolkodik a' rudós világ. *Otrokotfi Főrís Ferentz* a' Zsidó, Syriai és Cháldeai nyelvektől hozza azt le, és azt állittya, hogy a' Scythiai Magyaroknak régi ősei, nagy Örmény Országban laktak, 's onnan költöztek által északi 'Asiának Tanais vize körül fekvő tartományaiba (r). E'rtelmének erősítésére egynehány ezer magyar szót számlál-elő, 's
azok

(r) Vid. Einsd. *Origines Hungaros*. Franeck. 1693. pag. 282. & seqq.

azok közül sokakat a' Zsidó, másokat a' Cháldeai, leg többeket á Syriai szoktól húz-za-le, és é három utólsóbnak a' magyar nyelvel való égyeséget, a' nyelveknek eleibe 's utánna térteni szokott szokból (ex affixis & suffixis) akarja meg-mutatni. De valamiképen meg nem lehet azt semmi régi Irónak irasáiból mutatni, hogy a' Scythiai Magyaroknak elei Örmény Országban lakosai lettek volna valaha; akképen azt sem lehet meg-bizonyítani, hogy a' Magyar nyelv, a' Zsidó, Syriai, és Cháldeai nyelveknek szüleménye lett volna. Ugyan mi indit-hatta volna Örmény Országban lakó régi Magyarokat, tejjel 's mézzel folyó Hazájoknak el-hagyására, és á pusztá, hideg 's terméketlen Tanais vidékére való által költözésre? Jól tudjuk az örök szíznak törté-néteiből, hogy a' népek' ide 's tova való vándorlásának nevezetesebb okai, azoknak nagy meg-szaporodása, avagy hazájokból való ki-üzetése voltak. Hajdan Örmény Ország igen szélessen kiterjedett birodalom volt, és mivel az Örmények természet szerént terméketlen nemzetség voltak, nem könnyen tölthették volna bé hazájoknak minden szegét 's lyukát. E's regyük fel, hogy nagy meg-szaporodások miatt lettek volna kénytelenek hazájokat el-hagyni; akkor sem á sovány északi, hanem a' termékeny napkeleti 'Asiá-

ban keresték volna boldogságokat. — Továbbá azt sem olvassuk a régi historiákban, hogy valaki, a Persiai és Osmáni hatalomnak öregbülése előtt, üldözte volna az Örményeket, és bátor úgy lett volna-is a dolog, de mivel igen erős nemzettség voltak az Örmények, nem könnyen költöztek volna ki boldog hazájokból.

§. 20.

Mások, 's nevezetesen *Gatterer*, és *Schlözer* a' Finnmárciai (s), — *P. Sajnovits* pedig a' Laplandiai nyelvekről Izarniazotnak lenni mondják a' magyar nyelvet (t). Ezeknek értelmét könnyen meg-lehet egymással egyeztetni, ha meg-gondoljuk, hogy mind a' Laplandiai, mind a' Finnmarchiai lakosoknak régi őseik a' Magyarokkal együtt jöttenek ki Scythiából, és azt az egész földet, melly a' Kaspiumi tengertől fogva csak nem Izlandiáig kiterjeszkedik, el-foglalták. 'A kik Syberiában, és az Orenburgi helytartóságban 'a Don vize mellett telepettek-le, azok idő jártával 'Almás Kapitány alatt Pannoniába jöttek-átal, és itten telepettenek le; a' kik pedig Finnmarchiában, In-

(s) *Schlözers Probe Russischer Annalen* pag. 101. *seqq.*

(t) *Vid. Eiusd. Demonstratio Idioma Hungarorum & Lapponum idem esse Tyrnav. 1770. fol.*

Ingriában, Estoniában, és Norvegiának északi szélein laktak, azok tovább-is megmaradtak ottan, és a' tartományokról Finn-marchusoknak, 's Laplandusoknak neveztettek. E' két nemzet nyelvének atyafiságát bizonyítják *Rudbeck* (u) *Ihre* (x) és *Luxdorf* (y). Ez az utolsó Író azt állítja, hogy a' Finnlandiaiak vagy Finnarchiaiak és Laplandiaiak lettenek-légyen az északi tartományoknak leg-első lakói, és valószínűleg a' Hunnufoktól származtak légyen (z). A' melly értelem, minthogy *Pray*, *Gebhárdi*, *Pálma*, és más magyar történet dolgok? Íróinak értelmével-is meg-egyezz, annak igazságát alább meg-fogjuk alább bizonyítani.

C 2

§. 21.

(u) Vid. Ej. Specimen Vfus Lingvæ Gothicæ p. 83.

(x) Glossarium Svio - Gothicum.

(y) Proëmium de Lingva Fennica et Laponica, vbi sequentia leguntur: *Coronidis*, inquit, *loco supereſt, vt de Lingua Fennica, quæque ipſam proxima cognatione attingit, Laponica non nihil adferam.*

(z) *Non arbitror*, inquit, ulla ratione facile explicari poſſe, vnde exſtiterit inſignis illa, quæ inter lingvæ Vngaricæ et Fennicæ obſervatur affinitas, quæque tanta eſt, vt certa ſi-

de

P. Sajnovics sok okokkal akarja a' Magyar és Laplandiai nyelveknek atyafilágát meg-mutatni (j), nevezetesen — I. E' két nyelvben elő-forduló sok szóknak egy-forma hangzásából. — Maga a' tapasztalás bizonyítja, hogy valamennyi egymásról különböző nyelvek vagynak e' világon, csak nem annyiféle azoknak hangzása-is. Más a' zsidó, más a' görög, déák, német, frantzia és angolai nyelveknek hangja. Ezt a' nyelveknek egymásról való különbségét pedig csupán a' hallás által-is észre lehet venni. — A' magyar szóknak hangja, minden más Európai nyelveknek hangjától különbözik. — A' nyelveknek illetén különbsége pedig, némelly magánosan 's együtt hangzó, és össze-kaptsólt betűknek (vocalisoknak, consonansoknak, és diphtongusoknak)

de relatum mihi sit, in nupero bello, quod in Germania gessimus (intelligit Austriaco-Prussicum septennale), milites quosdam Fennicae nationis in Vngariam translatos, intra perexiguum tempus cum regionis eius incolis colloquia miscere potuisse. Observavit eandem hanc affinitatem jam ante me Illustr. Leibnitzius, et ex illo Egenolpus aliiq. &c.

nak) hangzásától függ. A' G. L. N. és T. betűk az Y. betűnek melléjek való ragasztatása által el-olvadnak (liquescent) p. o. e' következő szókban: Gyöngy, Melly, Nyak, Tyúk. s. a. t. Az ilyen szókat, semmi Európai nemzetek, a' Frantziákon kívül, ki nem tudják helyesen mondani. — Az S. és Z. másként hangzik a' Németeknek, másként a' Magyaroknak szájában; a' Németek az S-betűt Sz-nek, a' Z-betűt pedig Czetnek mondják. *Leem* a' ki egy jó Lappóniai nyelv tanító könyvet (Grammatikát) írt, azt jegyzette-meg p. 377. a' Laplándiai szóknak hangzásáról, hogy nints az a' nyelv-tanító mester, a' ki olly természetesen ki-mondhatná azokat, mint magok a' Laplándiaiak. Ebből világos, hogy a' Laplándiai szóknak hangzása minden más Európai nyelveknek hangjától különbözik. — P. *Sajnovits* említett munkájának harmadik rikkelyében azt mondja, hogy Karieliában, és Finnmarkhiának egyik kerületében P. *Hellel* való együtt mulatásakor halván a' lakosoknak beszédét, noha nem értette minden szavokat, de még-is tapasztalta nyelveknek a' Magyar nyelvvel való nagy atyafiságát. Mellyből azt húzza-ki az említett tudos Magyar Író, hogy a' Laplándiai és Magyar nyelvek, a' Scythiában

C 3

lako-

lakozó Magyarok' nyelvének valófágos szüleménye legyen.

§. 22.

2. A' *Laplandusok' és Magyarok' írd-sa módjának egyenlőségéből.* — *Leem*, a' ki közönséges tanítója volt a' Laplandiai nyelvnek *Nidrosiában* (v), annakelőtte hat éltendővel pedig Finnmarkiai lelki pásztor, öt magánosan hangzó betűkkel él Laplandiai nyelver tanító könyvében (Grammaticájában), ugymint a. e. i. o. u., és 39. égyesített betűkkel (diphthongusokkal). Ezek pedig ekként ízótrak iratratni: aa, ae, ai, au; ee, ei, eu; ia, iaa, iae, iau, ie, iee, ieu, ii, io, ioe, ioi, iou, iu, iui, iuo: oa, oaa, oai, oe, oi, ou: ua, uaa, ue, uci, ui, uo, uoi, uou, uu. — Egymással hangzó betűjök tsak 17. vagyon. Ez az oka, ugymond *P. Sajnovits*, hogy a' Magyar eleinte nem értheri a' Laplandiai könyveket, p. o. e' ízóban: *Vuoigi*, főt még azt sem tudhattya egy lábból allé, vagy rőbből? De, a' ki magokat a' Laplandusokat be-

(v) *Finnmarkia* egy tégas tartomány a' Norvégiái Laplandiában. *Nidrosia* Norvégiának városa, melly a' *Nidru* folyó-viztől vette nevét.

beszélni hallja, mindjárt által láttya azt, hogy nállok az *uo*i tők annyi mint nálunk, az *a*; a' gj pedig, mint nálunk a' *j* betű, és így ekként hangzék a' Laplandusoknál-is *Vaj*. — Ezt a' szót *Zhiovarve* éppen úgy mondják-ki a' Laplandusok, mint a' Magyarok, t. i. *Szarv*. — A' magánosan hangzó betűk' foklágának pedig ilyen okat adja *P. Sajnovits*: *a*) Mivel, *ugymond*, a' Laplándiai nyelvben igen sok magánosan hangzó betűkből álló szók vagynak. A' Laplándiai nyelvnek magánosan hangzó betűi olly fokféleképen mondattarnak-ki, hogy a' déak magánosan és málokkal hangzó betűk (vocalisok, 's consonánsook) nem lehetnének elegendők az ő beszédeknek módjára — *β*) Mivel a' fellyebb említett Dániai Tudós, *Leem*, a' Dániai nyelvnek természetéhez alkalmaztatta magát Laplándiai nyelv-tanító könyvének írásában, a' Dániai nyelvben pedig sok olly magánosan hangzó betűk vagynak. A' midőn mi Magyarok az öt magánosan hangzó betűket meg-vonnyuk, akkor egy egy éles vonásfotskát (accentust) teszünk felikbe így á, é, í, ó, ú; *Leem* pedig, a' vonásfotska helyett más magánosan hangzó betűt teszzen melléje ekként aa, ee, ii, oo, uu. — *γ*) Mivel *Leem* némelly mással hangzó betűknek meg-lágyítására nem *y*. hanem *i*.

betűt teszen, p. o. *Nialom* olvasd *Nyalom*.

§. 23.

3. *Sok Jappóniai és Magyar Íróknak egymás közti való meg-egyezéséből.* Ennek bizonylágára egynéhány írókat említek:

Laplándiai Szok.	Igy olvasásuk a ² Laplandufok.	Magyar Szók.
Aeled - -	Élet - -	Élet.
Addom - -	Adom - -	Adom.
Adde - -	Ade - -	Adó.
Amées - -	Áméz - -	Méz.
Aelam - -	Élam - -	Élek.
Aurzhia - -	Aurza - -	Úrza.
Aigie - -	Aigy - -	Ágy.
Boutis - -	Baufz - -	Báufz.
Bifom - -	Bizom - -	Bizom.
Bifoladam - -	Bizoladam - -	Bizodalom.
Bifol - -	Bizol - -	Bizony.
Biegom - -	Biegom - -	Bögök.
Bilam - -	Vilam - -	Villám.
Balgadom - -	Bálgadom - -	Ballagok.
Baelle - -	Féle - -	Fél.
Baereth - -	Béres - -	Béres.
Boddo - -	Boddo - -	Üdő.
Dalve - -	Talve - -	Tél.

Dau-

Daukom -	-	Daugom -	-	Dugom.
Duorbom -	-	Dorbom -	-	Dobom.
Douuudam -	-	Tuodom -	-	Tudom.
Erijdi -	-	Erijdi -	-	Eredj.
Faule -	-	Faule -	-	Folyó.
Fuos -	-	Fus -	-	Fufs.
Gaure -	-	Göre -	-	Görbe.
Garde -	-	Karte -	-	Kert.
Giet -	-	Kiet -	-	Kéz.
Garniel -	-	Karnyel -	-	Karnyil.
Giermom -	-	Gyerne -	-	Gyermek.
Gudjo -	-	Gudjo -	-	Gúnya.
Ja -	-	Ja -	-	Éj.
Jottel -	-	Jottel -	-	Jöttél.
Jorgom -	-	Jorgom -	-	Forgom.
Karodom -	-	Károdom -	-	Karomkodom.
Kedge -	-	Kedge -	-	Kö.
Kov -	-	Kop -	-	Kép.
Luokko -	-	Lúko -	-	Lyuk.
Lok -	-	Lok -	-	Lakat.
Lokatam -	-	Lakatam -	-	Lakatolom.
Lieffo -	-	Lieffo -	-	Laffan.
Laashüdam -	-	Láfídom -	-	Lafsódom.
Loigie -	-	Loigy -	-	Lágy.
Miceleg -	-	Miehy -	-	Mély.
Meerko -	-	Mérzo -	-	Méreg.
Malees -	-	Máles -	-	Malé.
Maerre -	-	Mére -	-	Mérö.
Maeggam -	-	Mégum -	-	Megyek.
Niaalodam -	-	Nyabdam -	-	Nyalódom.

Nikke	-	Nikke	-	Nyak.
Nauvgos	-	Nauvkos	-	Nyakos.
Niarzo	-	Nyarzo	-	Nyár.
Nogom	-	Nogom	-	Nyugszom.
Onokostam	-	Anakosztam	-	Gyanókosztam
Onokosat	-	Anakosat	-	Gyanókozás.
Poikom	-	Poikom	-	Pököm.
Rangastam	-	Rángasztam	-	Rángasztom.
Rántzas	-	Rántzos	-	Rántfos.
Rudodom	-	Rurorom	-	Rutitom.
Ruodzh	-	Ruty	-	Rút.
Ride	-	Réte	-	Rér.
Revzhia	-	Revria	-	Rév.
Rokkal	-	Rokkál	-	Rokka.
Shiaalom	-	Tfalom	-	Tfalom.
Shiaalas	-	Tfalás	-	Tfalás.
Saepe	-	Épe	-	Epe.
Sakko	-	Szako	-	Szakok.
Schiggom	-	Tfágom	-	Tfigázom.
Shiaelgad	-	Tfelgad	-	Tfillag.
Suongiar	-	Sungyar	-	Suggár.
Suine	-	Szuina	-	Széna.
Toppetalam	-	Topperalam	-	Táplalom.
Tuodos	-	Tudos	-	Tudós.
Top	-	Top	-	Tok.
Zulom	-	Szulom	-	Szolom.
Zialbme	-	Szemme	-	Szem.
Zhiaarve	-	Szorve	-	Szarv.
Zhiorra	-	Tforra	-	Tforda.
Zhizerom	-	Sirom	-	Sirom.

Zhiép-

Zhieppe	-	-	Szépe	-	-	Szép.
Zavagak	-	-	Tzafagak	-	-	Tzafrangak.
Zhicek	-	-	Szeg	-	-	Szeg v. Szeglet.
Zhiuolm	-	-	Tfolm	-	-	Tfomö.
Zhiagges	-	-	Tfakes	-	-	Zsák.
Vuoris	-	-	Vuoris	-	-	Vörös.
Vuor	-	-	Vuor	-	-	Vér.
Vuoigi	-	-	Voj	-	-	Vaj.
Vaceratam	-	-	Vcratam	-	-	Veretem.
Vielgad	-	-	Vielgat	-	-	Világ.
Vagic	-	-	Vagy	-	-	Völgy.
Var	-	-	Vár	-	-	Vár.
Vardom	-	-	Várdom	-	-	Várom.
Vaanam	-	-	Vonam	-	-	Vononi.
Vuojjom	-	-	Bujom	-	-	Bújom. f. a. r.

§. 24.

Ezekből világos a' Laplándiai és Magyar fzőknak nagy egyenlősége. *Sjnovitsnak* egyéb erősségeit, mellyeket é két nyelv' aryaflságának meg mutatására elő-hord, el-halgarom; és tfak némelly Tudófoknak é dologrol tett tanúbizonyságot befzéllem elő (a). *Büfching* Finlandiáról és a' Finnlan-

(a) *Sajnovics János* Jesus Szerzetesei közül való Pap született *Tordafön* Szekelfejér Vármegyében, híres Mathematicus, és a' Tűllagokról való tudományban - is nem utólló Tudós. P. *Hell* a' Bétfi Univerfitásnak Astro-

no-

landufoktól írott Geografiájában világosan azt mondja, *thogy azoknak nemzeti nyelve isupán csak beszédnek módjával (dialektusfal.) különbözik az Estloniai nyelvtől, és mind a' Laplandiai, mind a' Magyar nyelvel atyasias.* — Fischer 1770. eszt Göttingában ki-adott munkájában azt írja, hogy az *Estloniaiak, Finnlandiaiak, Laplandiaiak, Syranusok, Perminsok,* és több északi nemzetségek valósággal magyar nyelvel élnek, és csak a' beszédnek módjában különböznek mi tőlünk (b). P. Hell-is, a' ki az északi tartományokat meg-leherösen öszve-járta, egyenesen azt mondja, hogy a' Magyaroknak, Laplandusoknak, és Finlandusoknak, vagy Finnmarkiai lakosoknak nyelve egyenlő, és csak a' szóknek módjában különbözik. Ugyan ez a' híres tudós Magyar
 azt

nomusa, VII. Christian Diánai Királynak költéségén 1769 esztendőben a' *Venusnak* a' Nap tanyéra alatt való által-menetelének vizsgálatára Laplandiában menvén, *Sajnovitsot* magálval együltt el vitte, kiváltképen azért, hogy ő a' Finnlandiai lakosoknak nyelvét vizsgálná meg, mellyet dístiretellen végbe-is vitt.

- (b) P. Hell Szepesvármegyei magyar, és a' tflilagokról való tudományban most leg nagyobb Tudós egész Európában. Innen ki-tettzik, hogy a' magyarok minden tudományokra alkalmazatosok, csak hogy nekik alkalmazatoságok és öszűnök legyen.

azt állítja, hogy a' mi pogány őseink Kariéliának lakosai voltak, onn on jöttek által Pannoniába, és egy nyelvel éltek a' Laplandusokkal és Finnmarkusokkal; mindazáltal még sem lehet őket egy nemzetségnak tartani, valamint a' Tseheket Lengyeleknek, a' Németeket Danusoknak és Svekusoknak, és a' Prussusokat Saxoknak nem lehet nevezni, azért hogy egyenlő nyelven beszélnek. — 'A régi *Karieli*ai magyarokat *Karielikusoknak*, az az, erős karu férfiaknak nevezik a' Historikusok, és északnak minden lakosai között leg-nemesebb 's leg-vitézebb nemzetségnak lenni tartották őket. Innén, ha szinte igaz legyen - is az, hogy a' mi pogány Eleink Karieliából származtak: mindazáltal semmi kissebségére nem szolgál az nemes nemzetünknek, midőn attyokfiaiva rétetterünk a' Laplandusoknak és Finnlandusoknak. — Sőt inkább méltán dicsőkedhetünk azzal, hogy immár a' mi Őseink - is *Karieliusoknak*, az az, erős karu 's kardú nemzetnek tartattak, és hogy mi amazoknak virtusait fok jeles viselt dolgaink által öregbitettük. — Tanúbizonyságink ebben a' régi történet dolgoknak könyve a' históriák. Ezt más Európai nemzetek - is meg-vallyák rolunk, 's azt merik mondani, hogy a' Felséges Austriai Ház egyedül a' Magyar nem-

nemzet hűségének 's vitézségének köszön-
heti mostani dicsőségét.

§. 25.

Hol, 's mellyik nemzettől vette legyen
a' magyar nyelv első eredetét, én azt nem
vizsgálom; és meg sem-is merem határozni.
— Elég az ahhoz, hogy a' mi nyelvünk
minden Európai nyelvektől különbözik,
szűz nyelv, és még egyikkel sem sógoroso-
dott öszve. Tulaidonságaira nézve sem alábbvaló
akármelly Európai tfinos nyelveknél, és
mindenféle indulatoknak ki-nyilatkoztatására
alkalmas. Gyakran azt szokta *V. Károly*
Római Tsászár mondani, hogy *ő az Istennel*
Spanyól, a' Fejedelmekkel Olasz, az asszony
nemmel Frantzia, ellenségeivel pedig né-
met nyelven szeret beszélni. — Ha ez a' ha-
talmas Fejedelem a' mi dicsőséges nyelvün-
ket értette volna, nem lett volna néki szük-
sége annyi nyelvnek tudására. Egy nyelv
fints Európában, mellyen áhétatosabban le-
herne Istennel beszélni, mint a' magyar
nyelven, a' magyar buzgó ízóknak ereje
hét egeken-is által hat. — A fejedelmek-
kel való együtt beszélgetés, alázatos és
méltóságokhoz illendő szokot kíván. Ugyan
mellyik nyelvben találatnak méltóságosabb,
és fennyen-járóbb szók, mint a' mi dicső-
séges nyelvünkben? Olvassuk csak meg

Péczeli

Péczeli Józsefnek Henriását, -majd meg fogjuk tapasztalni, miféle fennyen járó gondolati 's szavai lehetnek egy ékesen szóláshoz szokott magyar nyelvnek (c). Ide tartoznak *Faludi Ferencznek* egynehány ékes magyar nyelven írt könyvei-is (d). — 'A szép nemmel való együtt beszélgetésre érzékeny, hízkelkedő 's szívet titklálandoztató szók kívánatnak. Ugyan mellyik nyelvben lehet a' szép nemnek jobban hízkelkedni, 's több édesgető szókat mondani, mint a' magyarban. Kerlek, olvasd-meg ama Magyar *Mármonielnek* Kapitány *Báróczy Sándornak* Kaszandráját, és erkölcsi leveleit, majd tapasztalni fogod beszédemnek igazságát. Ezen arany szájú Magyaroknak fordított könyvettel yelek a' szép nemet édesgető 's a' szívnek leg-belsőbb rejtekeig-is beható drága magyar szókkal. — Nem más okból kívánt *V. Károly* R. Császár ellenségeivel német nyelven beszélni, hanem azért, mivel

az,

(c) *Péczeli József* sokkal ismeretesebb a' nemzet előtt, mint sem én ötlet ismeretessé tehetném. Ismeretes ennek *Henriása*, az az *IV. Henrik* Frantzia Király életének leírása, mellyet eredetikepen *Voltaire* írt, *Péczeli József* pedig Frantzia nyelvből magyarra fordított, és eredeti szépségéből legkisebbet sem hagyott-ki.

(d) *Faludi Ferencz* Jézus szerzetébéli Pap, egyezlen magyar Cicero. Ennek *Udvari emberről*, *Nemes Emberről 's nemes Affzonyról* írott szép könyvei felül haladjak az én dírtstemet.

az, az abban fokszor elő-forduló R. betű miatt, félelmet 's borzadást indít a' halgatókban. Hát ugyan, kitől retteg az ellenség inkább, mint a' fok attát 's teremtettrét szóró magyar huszároktól. Egy nemzet fints a' kerék ég alatt, a' melly czifrábban 's rettenetesebben tudna a' Magyaránál káronkodni. — A' magyar káronkodó nyelvnek rettenő hangjától, még az okralan állatok is meg-borzadnak. Innen ki-rettzik a' magyar nyelvnek és szívének nagy meg-egyezése (sympathiája), úgy annyira, hogy a' magyar nyelvnek halálát bizonyosan a' magyar vitéz rúzánek el-aluvása köverné. — *Roytzi Péter* a' Spanyol udvarnak Lengyel Országban mulató követe ismerettségért vervén *Lang Jánossal* I. *Ferdinand* R. Tízszárnak Varsóban mulató biztosával, több nyájas beszélgetései között így szóllott: A' *Németek*, ugymond, *nem beszélnek, hanem menydörögnek, 's úgy láttzik, hogy minek-utánna Isten az engedetlen első emberekre meg-boffzonkodott volna, német nyelven üzte ki őket a' Paraditsomból.* Mellyre *Lang János* illy elmésen felelt: *Én pedig, ugymond, azt tartom, hogy a' kígyó Spanyol nyelven beszélt Évával, midőn őtet megifalta volna.* Mind ketten jeles próbait mutatták elméiségeknek. — Talán meg-nem sértem kedves nemzeremet, ha azt állarom, hogy

hogy mind a' kigyó Évának meg-találásában, mind Isten az engedetlen első két embernek Paradisomból való ki-üzésében, magyar nyelven beszéltek. —

§. 26.

Egyébb tulajdonságaira nézve-is, igen méltóságos nyelv a' *Magyar nyelv*. Leginkább azért betsülli a' tudós világ a' Frantzia nyelvet, hogy abban az írásnak módja nemcsak ékes, hanem törvid-is, és keves szóval sokat lehet egyszerre ki-jelenteni. — A' mennyire én a' Frantzia nyelvet ismerem, 's meg-tudom itélni, azt mondhatom, hogy több szó-szaporítás találhatik abban, mint a' mi nyelvünkben. Amabban két szók eleibe rétetni szokott szók (pronomenek) vagynak, *le* és *la*, a' magyarban pedig csak egy, u. m. *ez* a'; a' mi kis különbség esik a' magánosan, és nem magánosan hangzó betűkön kezdődő szókban, igen könnyű azt meg-tartani. Így vagyon a' német és olasz nyelvekben-is a' dolog. A' nem születeret, sőt még a' születeret Frantzia-is gyakran hibázik a' szók-nak nemei ellen; ellenben a' Magyar soha sem hibáz, és a' magyar nyelvet tanuló idegenek sem-hibázhatnak. — A' Frantzia ezen pronomenek nélkül *mon*, *ton*, *son*
D
enyim;

enyim; tied, azöve, nem beszélhet; a' Magyar pedig az elsöt egy *m*, a' másodikat, egy *d*, a' harmadikat pedig egy *e*, betü által ki tudja jelenteni — Így van a' *Verbumokban-is* a' dolog. A' Magyar az elsö személyt egyetlen egy *k* betü által teszi ki p. o. Olvasok, tanúlok; a' Frantzia pedig két szó által, mint *Te lis, J' apprend.* — A' múlt időnek ki-jelentésére három szóval kell a' Frantziának élni, a' Magyar pedig egyetlen egy láb (syllaba) által ki tudja azt mondani, p. o. a' Frantzia így szól *J' ai lis*, olvastam *J' ai appris* tanultam; a' Magyar pedig rövideden csak így: *Olvastam, tanultam.* Mikor a' Frantzia más által mivelter malomit, akkor így kell néki szólni: *Je fais bâtir* Építetek. Mikor a' Magyar röviden azt mondja: *Úgy hallottam*, akkor négy szóval kell a' Frantziának élni, ekképen *J' ai oui dire.* Mikor ez így szól *J' e viens de finir*, akkor ekként adja ki magát a' Magyar: *Éppen most végeztem-el.* E' két szót szükség mondanom, illy hosszasan teszi ki a' Frantzia *Il faut, que je dise.* Egyébb szöllásnak módját el-halगतom, és azt mondom, hogy ha a' Frantzia nyelvet lehet rövidségéért bersülni, sokkal inkább lehet a' mi nyelvünket, mind azért, hogy azt könnyebb meg-tanúlni, mind amaszt, mind pedig azért,

ért, hogy nintsen a' mi nyelvünkben annyi szólzaporítás mint amabban.

§. 27.

A' Tudományoknak anyai nyelvünkön való öregbitésére sem alkalmatlanabb a' mi nyelvünk, a' frantzia, német és ánglus nyelveknél, csak hogy kezdjünk hozzá, csak hogy ne-sajnállyuk fáradságunkat. Nem-hiszem, hogy akármellyik Európai nyelven szebben tanítatott'vólna, 's tanítatna a' vallás, és az erkölcsi tudomány, mint a' magyar nyelven. Vagynak, én magam-is ismerek, mind a' Catholikus, mind a' Protestans Papok között, fok ékefen szólló predikátorokat, kiknek közönséges beszédeit halgatni gyönyörűség. Sok magyarra fordítatott jó könyvek-is azt bizonyíttyák, hogy a' vallást és erkölcsi tudományt tisztán lehet magyarul tanítani. — A' szép tudományoknak gyakorlására-is alkalmas a' mi nyelvünk. Ugy lártzik, mintha a' vers írásra született vólna a' mi nyelvünk. Példak erre *Gyöngyösinek* Karikliája, 's más munkai-is. Példák a' mostan élő Erdélyi *Gyöngyösinek* gyönyörűseges magyar körött versei, *Pétzeli Józsefnek* Henriása, *Horváth Ádamnak* Hunniása,

's több ezekhez hasonló magyar elméknek betűs szüleményei.

§. 28.

A' szabados írásban ugyan még annyira nem mentünk, mint a' Frantziák és Németek; de idővel ebben sem leszünk mindeneknél alábbvalók. — Olvassuk csak meg B. S. Kaffandrájat, Mármonteljet, és erkölcsi leveleit, majd meg fogjuk tapasztalni, mennyit teher egy jó magyar penna, szívünk-is repes elmés találmányain. Mit nem reménylhetnénk még tovább, ha a' Frantzia és Német Tudósoknak példája szerint, a' régi görög vers-íróknak munkáit magyarra fordítanánk. Itt, és nem a' mélységes tudományokon kell a' nyelveknek mívelését kezdeni. Ezekben sok mesterséges görög és déak szók találtatnak, mellyeknek magyarazattyára nintsen még nekünk elegendő szók, de leszzen jövőendőben. — Mellyik Európai finos nyelv ditlekedhetik azzal, hogy egyszerre mingyárt a' lett, a' mi most, hogy mingyárt el-érte mostani tökéletességét? Csak e' jelenvaló száznak első felében iratott német könyvek-is tele vagynak idegen szókkal, a' riz 's húsz esztendőök alatt iratnak pedig tiszták, és csak imitt amott találtatnak benne más nyelv-

nyelvekből költsönözött szók. — A' szorgalmas elmék lassan lassan találtak szókat azoknak ki-fejezésére, a' mellyeket pedig illendő módon 's érthetöképen által nem fordithattak, meg-hagyták azokat régi valóságokban. Ez előtt mintegy 12. esztendővel fülem hallattára 50. aranyat tett fel a' *Berlini* Királyi tudós Tárfaság jutalmúl annak, a' ki e' Frantzia szót *Genie*, egy szóval helyesen által fordirándja németre. Így kell a' magyar Tudósoknak is nemzeti nyelveknek mívelésében szorgalmatoskodni, nem kell kedvezni sem a' költségnek, sem a' fárattságnak, mellyet haszelekedéndenek; 20 's 30. esztendő alatt minden tudományban 's mesterségben előforduló szokat fordithatnak, és azokat gyakorolhattyák nemzeti nyelveken.

§. 29.

Ha igaz az, úgymond egyvalaki, hogy a' mi Magyar nyelvünk illy méltóságos nyelv, és minden tudományoknak 's mesterségeknek elő-adására alkalmas, ugyan mi lehet az oka, hogy a' mi ditsőlségre természetesen vágyakodó öfink annak mívelését el-múltatták? mi tette őket Hazájok bódogsága iránt érzekenyerlené? miért nem követték ök-is más Európai tudós nemzeteknek ditsíretes példáját? vagy